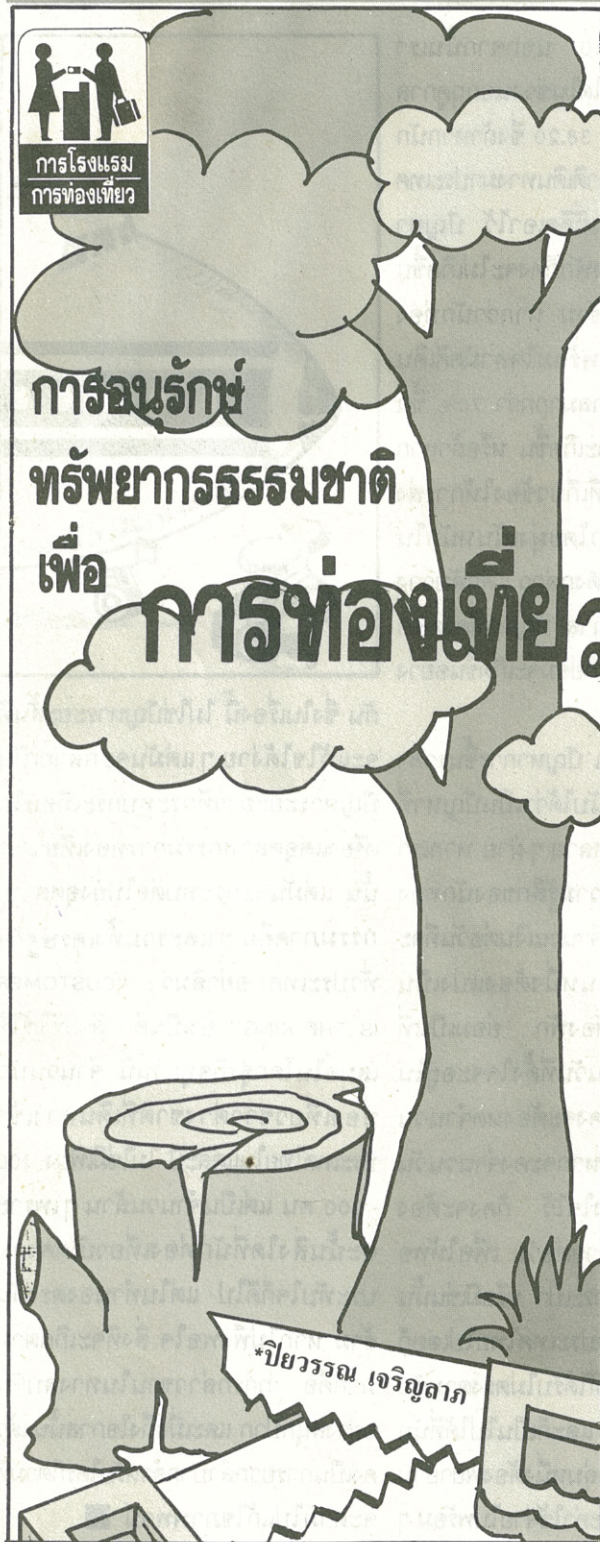

จากการที่ประเทศไทยพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีแผนเป็นแนวทาง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตมีความสำคัญมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้เพิ่มมากขึ้นจาก 1,220,672 ในปี 2520 เป็น 2,218,429 ในปี 2525 และเป็น 3,097,902 ในปี 2530 (ตามตารางที่ 1) นับเป็นแหล่งรายได้เงินตราต่างประเทศที่สำคัญ

ตารางที่ 1 สถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติ
และรายได้ประเทศไทย

ปี พ.ศ.	จำนวน (คน)	รายได้ (ล้านบาท)
2520	1,220,672	14,607
2521	1,453,839	8,894
2522	1,591,455	11,232
2523	1,858,801	17,765
2524	2,015,615	21,455
2525	2,218,429	23,879
2526	2,191,003	25,050
2527	2,346,709	27,317
2528	2,438,270	31,768
2529	2,818,092	37,321
2530	3,097,902	ยังไม่มีรายงาน (โดยประมาณ)

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2530

ตั้งแต่ปี 2525 ไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่าการส่งออกสินค้าหลักที่สำคัญ (ตามตารางที่ 2) จากรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยว 23,879 ล้านบาท ในปี 2525 เช่น 27,317 ล้านบาท ในปี 2527 และเป็น 37,321 ล้านบาท ในปี 2529 ซึ่งจะเห็นได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวมีแนวโน้มสูงกว่าสินค้าหลักที่สำคัญ

*อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เช่น ข้าวและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ และถ้ารวมการท่องเที่ยวของคนไทยด้วยแล้วจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น

ต่าง ๆ ของประเทศอีก จึงนับว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบรายได้จากการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการส่งออกสินค้าหลักที่สำคัญ

เปรียบเทียบรายได้จากการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการส่งออกสินค้าหลักที่สำคัญ										
การ ท่องเที่ยว	ข้าว	ผลิตภัณฑ์ สิ่งทอ	มัน สำปะหลัง	ยาง	ข้าวโพด	ทองคำ	ผลไม้	ดีบุก	น้ำตาล	
2518	4,482	5,852	1,997	4,597	3,474	5,705	339	785	2,247	5,696
2519	3,990	8,603	3,999	7,527	5,297	5,676	837	879	2,972	6,843
2520	14,607	13,382	4,594	7,720	6,164	3,345	1,145	1,055	4,541	7,445
2521	8,894	10,424	6,866	10,892	8,030	4,275	2,158	1,707	7,229	3,970
2522	11,232	15,592	8,795	9,891	12,351	5,644	2,903	2,250	9,252	4,797
2523	17,765	19,508	9,643	14,887	12,351	7,299	6,156	3,240	11,347	2,975
2524	21,455	26,366	12,570	16,446	10,841	8,349	6,193	4,485	9,091	9,572
2525	23,879	22,510	14,005	19,752	9,490	8,330	5,930	4,671	7,773	12,932
2526	25,050	20,157	14,351	15,387	11,787	8,486	5,829	6,214	5,265	6,338
2527	27,317	26,932	19,155	16,600	13,004	10,147	7,352	6,129	5,280	5,222

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ทั้งนี้พื้นฐานสำคัญของการท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีคือ ทรัพยากรธรรมชาติอันได้แก่สิ่งที่มีคุณค่าเป็นสินมรดกของประเทศ โดยเฉพาะสินมรดกตามธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ถ้ำ ภูเขา หาดทรายสัตว์ป่า ตลอดจนภูมิประเทศที่สวยงาม ซึ่งในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ได้ถูกใช้ไปในด้านต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาประเทศ โดยยังไม่มีแผนการจัดการที่ดีและขาดการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยเหตุนี้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่จึงมีสภาพถดถอยและเสื่อมโทรมเป็นปัญหาหลักของแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติ ซึ่งต้องแก้ปัญหาโดยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ไว้เพื่อผลประโยชน์

ทางอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อันเป็นที่มาของรายได้ของประเทศที่สำคัญดังกล่าวข้างต้น

คำว่า การอนุรักษ์ (Conservation) มิได้หมายถึงแค่การสงวนหรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน ซึ่งจากความหมายนี้จะได้นำความคิดหลักในการอนุรักษ์ 3 ประการคือ

- (1) การใช้อย่างฉลาด (Wise use)
- (2) ใช้อย่างมีเหตุผล (Rational use)

เอื้อเฟื้อ: พญ. เสงี่ยมพงศ์

(3) การใช้ทรัพยากรต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด (Sustainable yield)

แนวความคิดของการอนุรักษ์จะบรรลุได้จะต้องมีหลักเพื่อการปฏิบัติดังนี้

1. การใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ ผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งควรพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์ด้วย
2. ประหยัดของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายากควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป แต่ถ้ามีบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้
3. หาวิธีการฟื้นฟูสภาพที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น โดยการปรับปรุงทรัพยากรที่จะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้อง ให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น
4. กำจัดการใช้ที่ไม่จำเป็นหรือมีแนวโน้มที่จะเกิดความสูญเปล่า ซึ่งหมายถึงการสูญเสียไปโดยไม่ได้รับประโยชน์ที่คุ้มค่าแต่อย่างใด เช่น การพังทลายของดิน ไฟไหม้ป่า น้ำท่วม เป็นต้น อันเป็นผลเท่ากับ

ประหยัดทรัพยากรที่มี ให้มิใช้ตลอดไป

5. ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อยให้อยู่ในสถานะที่มากพอก่อน จึงจะใช้ทรัพยากรนั้น ๆ โดยคำนึงถึงการใช้ในส่วนที่เพิ่มพูน เช่น ทรัพยากรสัตว์ป่า

6. ทรัพยากรแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างยากที่จะแยกจากกันได้ ในการใช้ทรัพยากรหนึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงทรัพยากรอื่นที่สัมพันธ์กันด้วย เพราะอาจมีผลกระทบกระเทือนกันเป็นปัญหาขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การทำลายทรัพยากรป่าไม้ทำให้เกิดอุทกภัย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าสูญพันธุ์ ไม่มีแหล่งที่อยู่อาศัย น้ำตกแห้งไป เป็นต้น

7. การใช้ทรัพยากรควรคำนึงให้เกิดประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกัน

8. ควรมีการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน

9. การอนุรักษ์มีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์มาก นอกจากเพื่อการกินดีอยู่ดีของมนุษย์แล้ว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นผลดีทางจิตใจด้วย เช่น การ

อนุรักษ์สภาพธรรมชาติ สัตว์ป่า เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

จากผลงานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ผ่านมาขาดการจัดการทรัพยากรที่ดี ซึ่งไม่ครอบคลุมตามแนวคิดและหลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากร จึงมีผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในประเทศมีสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมเป็นปัญหาอย่างรุนแรง ตัวอย่างกรณีทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลายอย่างมากมายและรวดเร็ว จากพื้นที่ป่าไม้ 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53 ในปี 2504 เหลือเพียง 93.1 ล้านไร่ หรือร้อยละ 29.05 ของพื้นที่ประเทศในปี 2528 ทำให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การควบคุมหมุนเวียนของวัฏจักรของน้ำที่จะทำให้เกิดฝนตกตามฤดูกาล การขาดแหล่งต้นน้ำลำธารและการเกิดน้ำท่วม จากสาเหตุเหล่านี้รัฐจึงได้แก้ไขสถานการณ์โดยการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ในรูปพื้นที่คุ้มครองเป็นอุทยานแห่งชาติ

วนอุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าประมาณ 28.9 ล้านไร่ หรือร้อยละ 9 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่าปัจจุบันพื้นที่คุ้มครองอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีนักท่องเที่ยวไปพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่คุ้มครองนี้มากขึ้นตามลำดับ (ดังตารางที่ 3) ในปี 2528 มีนักท่องเที่ยวไปเยือนอุทยานแห่งชาติ 4,050,313 คน และไปเยือนวนอุทยาน 1,130,414 คน ดังนั้นรวมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ไปเยือนอุทยานแห่งชาติ และวนอุทยานในปี 2528 ถึง 5,180,727 คน ก่อให้เกิดรายได้โดยตรงต่อกองทุนฯ ในปีนั้น 15,890,564 บาท* ทั้งนี้ยังไม่รวมรายได้อื่นพึงมีของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ได้จากการจ้างงาน และรายได้อื่น ๆ แก่ผู้ดำเนินธุรกิจรายย่อย ตลอดจนการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ ในบริเวณที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามขอบเขตของอุทยานและวนอุทยานต่าง ๆ

ตารางที่ 3 สถิตินักท่องเที่ยวที่ไปเยือนอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ปี 2519-2528
จำนวนนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ

ปี พ.ศ.	อุทยานแห่งชาติ	วนอุทยาน	รวมนักท่องเที่ยว
2519	1,082,063	—	1,082,063
2520	1,229,430	—	1,229,430
2521	1,689,578	—	1,689,578
2522	2,120,299	—	2,120,299
2523	1,982,082	—	1,982,082
2524	2,498,831	727,456	3,226,287
2525	3,723,694	1,260,934	4,984,628
2526	4,199,788	1,557,496	5,751,284
2527	3,979,494	1,268,542	5,248,036
2528	4,050,313	1,130,414	5,180,727

ที่มา : กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ 2529

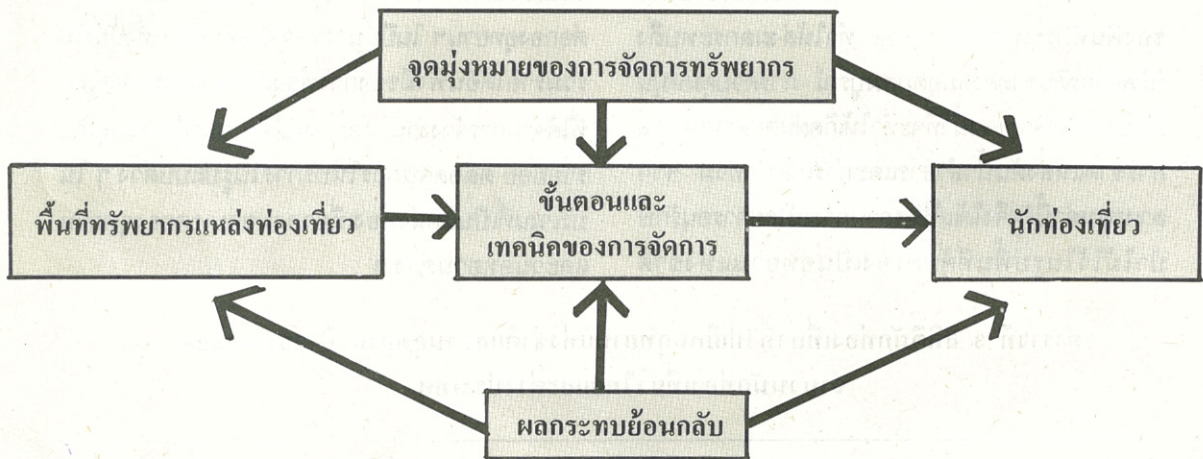
*กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้, 2529

จากข้อมูลปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ย่อมจะส่งผลกระทบต่อความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) ของอุทยานฯ และวนอุทยานที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร อันก่อให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมของทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อการประสานประโยชน์ในการใช้ทรัพยากร โดยมีแนวคิดหลักในการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว 2 ประการคือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่ตลอดไป

ทั้งนี้ในการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ควรต้องมียุทธศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันเป็นรูปแบบดังนี้

นอกจากนี้ในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (carrying capacity) 3 ประการคือ

ก. ความสามารถที่จะรับได้ในเชิงกายภาพ (Physical carrying capacity) หมายถึงสภาพหรือลักษณะของพื้นที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ข. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social carrying capacity) หมายถึงความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยว หรือถึงความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวจำนวนสูงสุดซึ่งโดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาด จะมีความสามารถที่จะรับได้ทางสังคมสูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานและวนอุทยาน

ค. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา

(Ecological carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อการให้พื้นที่นั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง อาจใช้วิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกัน ซึ่งต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยมีวิธีการดังนี้

1. จัดการกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว (Spreading the visitor load) เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่ จะช่วยลดผลกระทบของมนุษย์

ต่อทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งอาจกระทำโดย

- ก. การแบ่งเขต (Zoning) เป็น Zone ย่อยๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ แหล่งที่อยู่สัตว์ป่า เป็นต้น
- ข. เก็บเงินค่าเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่
- ค. ปิดกั้นบริเวณพื้นที่สำคัญบางจุด ที่จัดเป็น Sensitive area ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

2. พัฒนาพื้นที่ (Area development) จัดให้มีการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่อุทยานวนอุทยาน ต้องไม่ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณนั้น ๆ ในพื้นที่เสียไปและควรสร้างในลักษณะเป็นทางเดียว (One-way road)

3. การใช้โปรแกรมทางสื่อความหมาย (Interpretive Program) เพื่อสนองความเพลิดเพลินพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ ด้วยวิธีการดังนี้

- การออกไปบรรยายนอกสถานที่
- จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor Center)
- มีนิทรรศการประเภทต่าง ๆ
- การนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่าง ๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ

- การจัดทำทางเท้า พร้อมทั้งแผ่นป้ายบรรยายหรือจัดเอกสารชี้แนะ

- ใช้เครื่องมือทางโสตทัศนศึกษา
- เสนอภาพสไลด์และคำบรรยาย
- มีเครื่องหมายและคำเตือนต่าง ๆ

นอกจากนั้น อาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจับกุมผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ เพื่อป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

จากวิธีการและเทคนิคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวซึ่งปฏิบัติโดยยึดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่เป็นหลักคือ ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคมและนิเวศวิทยา ในการจัดการพื้นที่ต้องประสานประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด ดังกรณีการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติที่มุ่งให้ความสะดวก ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ ถือได้ว่าบรรลุแนวความคิดหลักของการอนุรักษ์คือ ใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด มีเหตุผลและยังผลตลอดไป ทั้งยังเกิดประโยชน์โดยตรงต่อการท่องเที่ยวอันเป็นที่มาของรายได้หลักที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศด้วย □

บรรณานุกรม

เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. คณะวนศาสตร์ รายงานการประเมินสถานภาพอุทยานแห่งชาติ พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและคุ้มครองอื่น ๆ ในประเทศไทย กรุงเทพมหานคร คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2530

เกษม จันทรแก้ว วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2530

นายกรัฐมนตรี, สำนัก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2528

นิวัติ เรืองพานิช การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2528

Buist, Leon J. and Thomas A. Hoots 1982. Recreation Opportunity Spectrum Approach to Resource Planning.